

The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences
Year: 2019, Volume: 5, Number: 1

DOI:10.34.137/jilses.478314

Geliş Tarihi: 04.11.2018

Received:04.11.2018

Kabul Tarihi: 03.03.2019

Accepted: 03.03.2019

Makale Türü: Derleme

Research Type: Review

Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirlerinde Modernizm Eleştirisi ve Sibernetik İnsan Tipi¹

Hilal Akça²

Özet

Modernitenin bir programı olan modernizm; sanat, kültür, edebiyat, toplumsal yapılar ve günlük yaşamın modern bir yapıya bürünmesi için ortaya çıkmış bir akımdır. Modernite tarihsel bir süreci ifade ederken modernizm onun sistemleşmiş ve genel kurallara sahip olan halidir. Modernizm "geçmişe ve geleneğe karşı çıkan, ticaretten felsefeye her şeyin irdelenmesi, tartışılması ve sorgulanması gerekliliğini savunan, eski değerleri yıkıp çağdaş olanı inşa etmeye" dayanan bir harekettir. Bu bağlamda geleneksel, toplumsal, siyasal ve kültürel değerlerin geçerliliğini kaybettiğini savunan bu akım, geçmişle olan bütün bağların kopmasına ve toplumsal sorunlarla beraber bireyin "yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına" sebep olacaktır. Bu çalışmada Yavuz Bülent Bakiler'in şiirlerinde modernizmin eleştirisi incelenmiştir. Bakiler'in şiirlerinde "modernizm ve kentleşme olgusu, Türk toplumuna özgü değerlerin yitimi, Batılı yaşam tarzını benimseyen ve kendi ülkesinin gerçeklerine yabancılaşan, sibernetik bir insana dönüşen aydın" gibi konular dile getirilmiştir. Şair şiirleriyle bir aydın olarak toplumsal değişimle gelen yeniliklerin sorgulanması gerektiğini ve modernizm adı altında dayatılan fikirlerin kimliksizleştirme politikası olduğunu vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, şiir, sibernetik insan tipi.

Criticism of Modernism and Cybernetic Human Type in Yavuz Bülent Bakiler's of the Poems

Abstract

Modernism, a program of modernity; art, culture, literature, social structures and daily life to take on a modern structure is a current emerged. While modernity represents a historical process, modernism is its systematic and general rules. Modernism is a movement that opposes the past and the tradition, defends the necessity of examining, discussing and questioning everything from trade to philosophy, and destroying the old values and building the modern one. In this context, the traditional, social, political and cultural values that have lost the validity of the current, the connection with the past and all the bonds and social problems together with the individual "loneliness and alienation" will cause. In this study, the criticism of modernism was examined in Yavuz Bülent Bakiler's poems. In the poems of Bakis, modernism and urbanization phenomenon, the loss of values unique to the Turkish society, the intellectual adopting the Western life style and alienating from the realities of its own country, turned into a cybernetic person topics such as has been voiced. The poet needs to question the innovations that come with social change as an intellectual with his poems and he emphasized that the ideas imposed under the name of modernism is the policy of de-recognition.

Key Words: Modernism, poetry, cybernetic human type

¹ 22-24 Ekim 2018 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen IS CER/2. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Sempozyumu'nda tanıtımı yapılmış daha sonra makale haline getirilmiş olan eserdir.

² Dr. Öğretim Üyesi, Erciyes Üniversitesi, hakca@erciyes.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3518-7306>

Giriş

Rönesans ve Reform hareketleriyle ortaya çıkan yenileşme süreci; yaşanan değişimler, gelişmeler ve dönüşümleri ifade etmek için “modern, modernleşme, modernizm” kavramlarını da beraberinde getirmiştir. Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları* adlı eserinde modernliğin Avrupa’da 17. yüzyılda başlayan ve daha sonra bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimi olduğunu söyler (Giddens 1994: 9). Ancak bu konuda kesin bir tarih vermek söz konusu değildir. Sosyal bilimciler farklı tezler öne sürerek farklı dönemleri modernliğin başlangıcı olarak kabul etmektedirler. Sonuçta; aydınlanma, değişim/dönüşme, yenileşme kavramları akla “modern” kelimesini getirmektedir. Modern, Latince, ‘modo-şimdi’den türetilen ‘modernus-bugün’ sözcüğünden gelir; düşüncedeki açıklık, özgürlük, otoritelerden bağımsızlık, en yeni ve en son dile getirilmiş düşünceler anlamında bir sıfattır. (Cevizci 1999: 598) Mehmet Küçük’ün derlediği *Modernite Versus Postmodernite* adlı esere göre modern sözcüğü radikal bir değişmeden sonra ortaya çıkıncı adlandırır ve insana olduğu kadar çevresine de uygulanır. Tarımsal dünyanın yerini alan modern dünyada birey ve bireyin yer aldığı çevre de bu durumdan mutlaka etkilenir. Dolayısıyla modern olmak demek, düne ait olmayan başka yöntemlerin geçerli olduğu bir dünyada yaşamak demektir (Küçük 2000: 96). Modern bugüne ait olan bir şeydir. Bu şey yarın daha başka, yani daha modern olabilir. Sosyal bilimciler moderniteyi sadece “en yeni”yi ifade eden bir kavram olarak değerlendirmezler, bu kavramla gelen pek çok değişim süreçlerini de tespit etmeye çalışırlar (Der Loo&Reijen 2014:14). Genellikle toplumsal gelişimi ve sanayileşmeyi vurgulamak için kullanılan modernleşme; bilimsel keşifleri, teknolojik yenilikleri, kentleşmeyi, sosyo-ekonomik değişimi, nüfus hareketlerini kapsayan bir süreçtir (Sarup 2004: 187). Modernleşme olarak ifade edilen bu değişim süreci şu şekilde tanımlanır:

“Modernleşme, geçen yüzyıllarda kristalize olmuş, bugünkü yaşam tarzımızı şekillendirmiş ve bizi hâlâ belirli bir yöne sevk eden, birbirleriyle iç içe geçmiş yapısal, kültürel, psikik ve fizik değişimlerin karmaşasını dile getirmektedir.” (Der Loo&Reijen 2014: 14)

Tıpkı modernleşme gibi “modern” sözcüğünden türeyen modernite ve modernizm kavramları da farklı anlama sahiptir. Kubilay Aktulum, *Parçalılık/Süreksizlik/Kopukluk* adlı makalesinde Yves Boisvert’in postmodernite konusunda bir söylem çözümlemesine giriştiği *le Monde Postmoderne* (Postmodern Dünya) başlıklı çalışmasında modernite konusunda şu saptamayı yaptığını belirtir: “Modernite ‘yetkeci bir demokrasi’ rejimidir, bu rejim bireylere tekbiçimli kurallar, benzeşik ve evrensel yasalar dayatır; bu amaçla her şey özgüllükleri, özgüllüğü ve tercih ölçütlerini ortadan kaldırmak için tasarlanmıştır.” (Aktulum 2008: 1) Gençay Şaylan *Postmodernizm* adlı yapıtında modernite kavramının Max Weber tarafından ortaya atıldığını ve feodaliteyi ya da ortaçağları izleyen aklın öncelik aldığı tarihsel bir dönemi ifade ettiğini söyler. Bu bağlamda insanın aklını ve bilimi kullanarak sürekli ileriye doğru gitmesi söz konusudur. Dolayısıyla Weber’in modernite sözcüğüyle tanımladığı olgu insanlığın tüm yaşam alanlarını etkileyen dönüşümü tanımlamaktadır (Şaylan 2009: 35). Modernizm ise modernleşme sürecinin, değişim ve rejimlerin sanata ve edebiyata yansımalarıyla oluşmuş bir akımdır. Madan Sarup, *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*’de modernizmin klasizme karşı bilinçli şekilde geliştiğini ve yüzeydeki görünüşün ardındaki gizli doğruyu bulma amacını taşıdığını söyleyerek akımın özelliklerini şu şekilde belirler: “Estetik bir özbinç ve düşünümSELLİK, eş zamanlılık ile kurgu lehine anlatı yapısının reddi, gerçekliğin paradoksal, belirsiz ve kesin olmayan açık uçlu doğasının araştırılması, bütünlüklü kişilik tasarımının, Freudcu ‘yarık özne’ (bölünmüş kişilik) üzerindeki vurgu lehine reddedilmesi.” (Sarup 2004: 187-188)

Yıldız Ecevit’e göre modernizmde akıl ve bilim kendi öğretilerini dayatmak için kendisi dışındaki tüm eğilimleri ve görüşleri dışlar. Aklın güdümündeki Batı düşüncesinin doğurduğu modernizm her bilgiyi sistemleştirir; doğruların üstünlüğünde bir hiyerarşi yaratır ve koyduğu kurallarla bunu destekler. 20 yüzyılın başlarında sanat ve edebiyat modernizmin sıraladığımız bu ilkeleriyle çatışma içine girer. Dolayısıyla bu yüzyıldaki sanatçıların modernist olarak adlandırılmaları çelişki ihtiva etmektedir. Çünkü sanattaki modernizm, teorik düzlemle örtüşmediği gibi onun eleştirisi niteliğini taşır (Ecevit 2000: 40-41). Modernizmin eleştirisi bağlamında karşımıza çıkan en önemli kavramlardan biri yabancılaşmadır. Psikolojik, sosyolojik, ekonomik, dini, felsefi pek çok alanda boyutları olan ve değerlendirilmesi gereken bu kavram, modernizmin en temel sorunsalıdır ve insanlığın en büyük krizidir. Çünkü modernleşme hareketi yükseldikçe modernlik kendisine uyum sağlayamayan, modernliği kullanmaktan çok, ona katlanmak zorunda kalan kültür ve toplumların üzerine kâbus gibi çökmüştür ve bu bağlamda modernlikle gelen özgürleşme yerini yabancılaşmaya ve gerilemeye bırakmıştır (Touraine 2016: 400).

Erich Fromm, *Sağlıklı Toplum* adlı eserinde yabancılaşma dendiğinde insanın kendisine yabancı olması durumunun söz konusu olduğunu söyler. Ona göre insan yabancılaşmaya maruz kaldığında herhangi bir kişiden koptuğu gibi kendisinden de kopar. Modernizmle hayatımıza giren bu kavram daha önce de farklı alanlarda kullanılmıştır. Fromm yabancılaşma kavramının eskiden akıl hastalarını tanımlamak ve Fransızca’daki *aliéné*, İspanyolca’daki *alienado* sözcüklerinin eskiden psikoza, kendisinden kopmuş insanı belirtmek için kullanıldığını ifade eder. Bugün İngilizce’de halen akıl hastalarına bakan doktorlara *alienist* denmektedir. Yabancılaşma sözcüğünün bu kullanımı dışında Tevrat’taki peygamberlerin “puta tapanlar” için de bu sözcüğü kullandıkları bilinmektedir. O dönemde çok tanrılı dinlerde insanlar sanatsal yeteneklerini put yapmak için harcamışlar ve kendi

cabalarıyla ortaya koydukları, yarattıkları nesnelere önünde eğilmişlerdir. Dolayısıyla tapınma eylemi bir yabancılaşma ve puta tapma faaliyetidir. Marx'ın yorumuyla yabancılaşma; insanın kendi eylemlerini yönetememesi ve bu eylemlerin zamanla ona karşı bir güç haline gelmesidir (Fromm, 2014: 116-118). Puta tapma ve yabancılaşma insanın sadece başkalarıyla ilişkisini değil aynı zamanda kendi kendisiyle olan ilişkisini de etkiler. Benlik duygusunu yitiren bu kişi, güç tutkusuyla insan olduğunu unuttur ve kendi içinden gelen dış amaçlara yansımış bir yönelişin kölesi olur. Bu durumda insan kendini dış güçlere bağımlı, yoksunlaşmış bir “nesne” olarak görür (Fromm, 2014: 119). Özellikle modern toplumlarda yabancılaşma her yeri sarmıştır ve insanın işiyle, tükettiği şeylerle, devletle, kendisiyle ve başkalarıyla olan ilişkisini belirler. İnsan kendi elinden çıkan nesnelere zamanla kendine sahip olmasına izin verir ve köle konumuna düşer (Fromm, 2014:119-120).

Ali Akay, *Postmodernizm* adlı yapıtının “Moderniteyi Yeniden Ele Almak: İdeolojisizleşme” başlıklı kısmında Karl Marx ve yabancılaşma kavramına değinir. Marx'a göre insan doğaya ve kendi doğasına yabancılaşmıştır. Üreten ve çalışan insan doğayı değiştirip dönüştürmekte fakat yine de ona hükmedememektedir. Bu nedenle insan çalıştığı ölçüde güçsüzleşmekte ve çalıştıkça hayvanlaşıp barbarlaşmaktadır (Akay 2005: 41). Fromm, *Yeni Bir İnsan ve Yeni Bir Toplum* adlı yapıtında Marx'a göre yabancılaşma kavramını açıklar ve toplumun yenmesi gereken ruhsal sakatlığın yabancılaşma olduğundan bahseder. Marx'a göre Hegel tarafından ileri sürülen bu kavramın özünde ‘dünyanın, nesnelere ve insanın kendisinin’ insana yabancılaşmış olduğu düşüncesi vardır. Ona göre bir insan hastalığı olan yabancılaşma zamanla uygarlıkların da hastalığına dönüşmüştür. Yabancılaşmış bir toplumda insan gereksinimlerini karşılamak amacıyla zayıf bir varlığa dönüşür. Her birey başkaları üstünde kendi bencil gereksinimlerini karşılamak için yabancı bir güç kurmak ister. Bu sebeple nesnelere önem kazanır ve insan yoksullaşır. Yoksullaşan insan istediğini elde edebilmek için daha çok paraya ihtiyaç duyar. Paranın gücünün artmasıyla insanın gereksinimleri çoğalır, modern ekonominin en önemli niteliği paranın niceliği haline gelir. Bu ortamda “gerçek” yerini aşırılık ve ölçsüzlüğe bırakır. Üretimin ve ihtiyaçların artmasıyla hiçbir insani değer taşımayan, bozulmuş, tabiliğini yitirmiş, hüner olarak görülen bir kölelik başlar (2015a: 53-60).

Fromm'a göre yabancılaşan birey insanlığını yitirmiş olan bir varlıktır. Zamanla bilinçli bir şekilde kendi kendine işleyen bir robota ve eşyaya dönüşür. Bu eşya insanın amacı dış dünyaya sahip olmak, onu tüketmek ve kullanmaktır. İnsan ne kadar fazla yabancılaşsın o ölçüde sahip olma ve kullanma duygusuna erişir. Ben'in bir hastalığı olan yabancılaşma çağdaş insanın ruhsal bozukluğunun çekirdeğini oluşturur ve yabancılaşmış birey bilincinin bütün işlevlerini (düşünce, duygu, duyum, sezgi), dışarıdan bir nesneye aktardığı için artık kendisi değildir. Bireyde hiçbir “ben” ya da “kimlik duygusu” söz konusu olamaz. Kimlik duygusundan yoksun olan birey, herhangi bir şeyi isteme yeteneğinden yoksundur; şayet istiyorsa da bu isteği oldukça sağlıksızdır (2015a: 60-65). Bu bağlamda edebi eserlerde karşımıza çıkan bireyler çoğunlukla modernizmle parçalanan, değer yitimine uğrayan, kimlik bunalımı içerisine giren ve var oluşunu adlandırmada sıkıntıya düşerek yabancılaşan kişilik yapısına sahiptirler.

1. Yabancılaşma Tutsaklığına Esir Düşen Birey: Sibernetik İnsan tipi

Erich Fromm *Analitik Sosyoloji* adlı yapıtında modern dönemde düşünsel ve duygusal planda öne çıkan yabancılaşmanın ve mekanikleşmenin gün geçtikçe artmasının “sibernetik insan” karakterinin ortaya çıkmasına sebep olduğunu söyler. Teknolojiye olan hayranlığın artmasıyla mekanik ve cansız olana yönelim başlamış, insan kendisini bile denetleyecek makineler karşısında heyecan duymaya meyilli hale gelmiştir. Yabancılaşmaya ve yıkıcılığa doğru başlayan bu yönelim karşılığını Fütürizm akımında bulur. Dünyada savaşlar dönemi başlarken Marinetti'nin bildiri teknolojiyi, yaşamın denetlenebilirliğini ve mekaniği övmektedir. Bu manifesto “doğal” olandan kaçışı getirir. Bu durum Fromm'a göre sanayi çağında ölümlerin sayısının artmasına neden olmuştur (2015b: 59). Genellikle aydın tabakasında görülen yabancılaşma, teknolojinin eseri olma ve bu bağlamda gelişen mekanik yaşama; zamanla aydınının en büyük problemi haline gelmiştir.

Fromm'un ölümler olarak nitelendirdiği bu aydınlar kendi ülkelerinin gerçeklerinden giderek uzaklaşmakta, yozlaşmakta ve duyarsızlaşmaktadır. Şiirlerinde ferdi, milli ve beşeri konuları işleyen, aynı zamanda bir aydın duyarlılığına sahip olan Yavuz Bülent Bakiler, özellikle toplumsal meselelere eğilerek millet olma bilincini, kültürel ve geleneksel değerleri ön plana çıkarmaya ve aksaklıkları eleştirmeye çalışır. Bakiler'in şiirlerinde sıklıkla dile getirdiği mekân Anadolu'dur. Şair şiirlerinde Anadolu'nun sıkıntılarını, yoksulluğunu, çaresizliğini ve terk edilmişliğini vermeye çalışırken aydınının Anadolu'nun bu duruma gelmesindeki rolünü de açıklar. *Anadolu*³ başlıklı şiirinde bu coğrafyada yaşanan insanların açlığını, sefaletini, mücadelesini, devlet desteğinden nasıl yoksun bırakıldığını belirten şair, “Zaman zaman nankör çıktı büyütüp okuttuğum/Gölge vermedi çok kere diktiğim ağaç” (Bakiler 2013: 35) mısralarıyla okuyucu düzleminde “ağaç” metaforuyla benzetim yaratarak aydınının Anadolu'ya sırt çevirdiğini ve hiçbir faydasının olmadığını hissettirir.

³ Bakiler, Yavuz Bülent (2013), Harman, 1. Baskı İstanbul: Yakın Plan Yayınları. (Metin içinde kullanılan altınlarda sayfa numaraları şairin bütün şiirlerinin toplandığı Harman adlı kitabın bu baskısına aittir.)

Bakiler'in Anadolu insanı ve aydının ötekileşme sürecini anlattığı en önemli şiiri *Anadolu Gerçeği*'dir. Şiirin ilk kısımlarında Anadolu insanının hayatını, değerlerini, ruhunu nesnelere ve eylemler üzerinden vermeye çalışan şair, şiirde aydının algılayamayacağı taşra hayat tarzını, düşünce ve duygu dünyasını anlatır. Nurullah Çetin'e göre şiir, Millî ve yerli olanla milliyetsiz ve yabancılaşmış arasındaki düşünce ve yaşama biçimi farkları üzerine oturtulmuştur" (Çetin 2014: 215). Anadolu'yu yüreğinde, nabzında hissedemeyen, Anadolu hayatının gerçeklerine yabancılaşan ve ruhunda onlardan hiçbir iz taşımayan aydın, Anadolu için yabancıdır. Şair Anadolu'ya göre öteki konumunda olan aydının köksüz, yozlaşmış, kimliksiz oluşunu şu şekilde tasvir eder:

"Kılığın kıyafetin sarmadı beni/Söylediğin türküler bizim türkümüz değil./Başka çeşmelerden doldurmuşsun tasını/Yüreğinde nakış yok, acı yok bizden/Bulutlar rahmetini kesmeden yavaş yavaş/İnsanlar, selamını esirgemenen/Savuş git içimizden." (Bakiler 2013: 37)

Alıntılanan kısımda görüldüğü gibi aydının Anadolu karşısındaki durumu yabancı bir kişinin konumundan farksızdır. Yanlış Batılılaşmanın bir sonucu olan aydın yabancılaşması, Anadolu ve Anadolu insanı için en büyük kayıptır. Kendi insanının gerçeklerine yabancılaşan aydın; milli, dini, manevi, kültürel, geleneksel hiçbir değeri bünyesinde taşımamaktadır. Şair "türkü, çeşme, tas ve nakış" kelimeleriyle okuyucu düzleminde kültürel değerleri hissettirecek sembolik göndermelerle çağrışım yaratarak bu aidiyetsizliği vurgular. Şiirde "bulutlar rahmetini esirgemenen" ifadesi oldukça ironiktir. Anadolu coğrafyasının ve tabiatının da Anadolu insanının ruhuyla özdeşleştiğini dile getiren şair, yabancılaşan aydının sadece Anadolu insanına değil; tabiata da vereceği rahatsızlığı vurgulamaktadır. Bakiler, *Anadolu Gerçeği* şiiriyle Batılılaşma serüvenimizin sonuçlarını trajik bir şekilde Anadolu ve aydın açısından göstermeye çalışır.

Fromm 19. yüzyıl insan tipinin karakterindeki en belirgin değişimin "kibir ve büyülenme" olduğunu söyler. Bu insan tipi doğadaki tüm gizil güçleri çözebileceğine inanan, istediği kadar üretip kendisini doğanın efendisi olarak gören bir karaktere sahiptir. Kendisini sadece doğanın efendisi olarak görmekle kalmayan bu insan, bilimin yükselişiyle aklı yüceltir ve büyülenmiş akılcılıkla her şeyi egemenliği altına alabileceğini düşünür. Bu boş kibir ve gereksiz gururun bedelini insanlık büyük trajediler yaşayarak öder (2015b: 274-275). Bakiler, *Anadolu Hikâyesi* adlı şiirinde yıllarca devlet desteğinden mahrum bırakılan Anadolu'nun nasıl "anarşi ocağı" haline getirildiğini anlatmakta ve aydın tarafından sürgün yeri olarak görülen bu topraklarda en büyük cinayetin onlar tarafından işlendiğini şu mısralarla ifade etmektedir: "Cahilinden çektiği yetmemiş gibi yıllarca/Okumuş yazmışından çekiyor şimdi memleket." (Bakiler 2013: 40) Anadolu'yu bölen, parçalayan ve önüne geçilmez arzuların, isteklerin birer parçası haline getiren aydın, kendisini Anadolu'nun efendisi olarak görmüştür.

Modern insan, doğayı nesneleştirerek ekonomik bir düzen içerisinde onu bölüşmeye çalışırken dünya savaşlarının da kapısını aralar. Amacı sadece kendi türü üzerinde tahakküm kurmak değildir; doğa üzerindeki tahripkâr eğilimlerini gerçekleştirmek için her şeyi mubah görür (2015b: 275). Fromm, mekanik bir tutumla yaşama yönelen ve her şeyi elde etmek isteyen 19. yüzyıl insanını "istifçi tip" olarak nitelendirir. Durmadan biriktiren bu toplumsal kişilik tipi, sömürü anlayışının yerleşip yaygınlaşmasında büyük bir role sahiptir. Modern kapitalist sömürüyü gerçekleştiren, durmadan çalışan ve elde ettiği kazanımı biriktiren insan, insanı ve doğayı da biriktirip istiflemeye çalışır. Bu eğilime sahip insan yapısı, insan onuruna yakışmayacak kadar hırsla kapılarak sömürge düzenini kurar ve her şeyi elde etmek ister (2015b: 276). Bakiler, *Aybala'ma Mektup* adlı şiirinde Fromm'un bu düşüncelerini destekleyici nitelikte şu mısraları dile getirir: "Petrolüme, haşhaşıma göz dikmiş yaban/Ha bir damla petrol, ha bir damla kan/Ha yasak haşhaş tarlası, ha yasak vatan/Yabanın düşündüğü kenevir değil." (Bakiler 2013: 43) Bu mısralarla şair, Batı'nın emperyalist fikirlerini ve sömürgeleştirme politikasını vurgular ve istifçi insan tiplerinin oluşturduğu toplumların insanlığı nasıl yok etmeye çalıştığını örnekler.

Bakiler'in ironik ifadelerle okuyucunun metne dışarıdan bakmasını sağlayan farklı bir anlatıma sahip *Tini* şiiri okurun değer yargılarını ve bakış açısını etkileyerek düşünmesine vesile olur. Bu sebeple şair, şiirde mesajlarını doğrudan vermek yerine eleştirel düşüncüyü harekete geçirerek okuyucu açısından dinamizm yaratır. Toplumsal statü ve sınıf farklılıklarını *Tini* adlı köpek üzerinden ifade eden şair, aynı zamanda Batılı yaşam tarzına özenen aydın sorunsalını da tekrar gündeme getirir. Oldukça rahat ve konforlu bir hayat süren *Tini*, "Özel berberi keser kıvrırcık tüylerini/Gümüş tasma, arması, maması Avrupa'dan/Karda, kışta yağmurlu havalarda/İnmez lüks arabadan (Bakiler 2013: 73) sahip olduğu bütün bu imkânlarla rağmen yine de aidiyet problemi yaşamaktadır. Sahibi ona "halklarımız, halktan yana, halka dönük, halk için" gibi ifadeler kullansa da bu problemini aşamamaktadır. Tıpkı aydının taşra hayatı karşısındaki konumu gibi *Tini* de sahibinden duyduğu "halk olma bilincini" anlamakta ve değerlendirme yapmakta güçlük çekmektedir. Genel olarak şiiri değerlendirdiğimizde şair, toplumun üst kesiminden insanların hayatlarını parodileştirerek köpek üzerinden eleştirmekte ve okuyucuya analogi yoluyla *Tini* üzerinden gerekli mesajları vermektedir. Umberto Eco'nun açık yapıt olarak değerlendirdiği bu tür metinler; farklı okuma ve yorumlamalara oldukça imkân sağlayan siyasi, sosyal, politik, dini, felsefi fikirlerin iletilmesinde ve toplumsal eleştirinin ivme kazanmasında önemli bir yere sahiptir.

Şairin yabancılaşan aydın bağlamında yoğun bir eleştirel söylemle yazdığı bir diğer şiiri *Şikayet*'tir. Bakiler, kendi ülkesinin sömürülmesine çanak tutan aydınların sahteliğini Kuşdiliyle yazmadı, konuşmadı Atatürk/Bir şeyler

söylüyorsun yamyamlar gibi/Çırlıçiplak dilinin bütün nasibi/Yalan dolan! Yalan dolan!” mısralarıyla öncelikle dil olgusu üzerinden vurgular. Şaire göre aydının söyledikleriyle eylemleri birbirini tutmamakta ve ülkenin parça parça satılmasına, yok edilmesine aydın kendi menfaatçi zihniyetini tatmin için hizmet etmektedir. Fromm, *Özgürlükten Kaçış* adlı yapıtında kapitalizmin ekonomik etkinliğiyle beraber maddi kazanç ve başarının birer amaç haline geldiğini vurgular. İnsanoğlu ekonomi çarkında sermayesi varsa önemlidir ve kendi dışında bir amaca hizmet eden dişli haline gelmiştir. Bu sebeple bireyin ekonomik amaçlar için boyun eğmesi gerekir (1996: 98-99) Şiirde de Fromm’un dediği gibi ekonomik amaçlar için boyun eğen ve “kaleminden her gün kan damlayan” menfaatperest aydınlar, şiirde geçen; “Türküler söylüyorsun sömürülmek üstüne/Villalarda yaşıyorsun, yalılarda, yatlarda/Bütün işin gücün, bulduğun fırsatlarda/Talan! Talan! Talan! (Bakiler 2013: 78) mısralarında görüldüğü gibi vatan ve millet duygusundan yoksun bir şekilde ülkelerinin sömürülmesine hizmet etmektedirler. Yukarıda açıklandığı gibi sadece para kazanmak için zamanla mekanikleşen ve kendisine dahi yabancılaşan insan, çıkarlarını hayatının merkezine koyduğu için bütün manevi değerlerini kaybederek kendi ülkesini içten içe yıkmaktadır.

2. Modernizm ve Kentleşme: Mekânda Aidiyetsizlik

18. yüzyılda geleneksel üretimle yeni gelişmeye başlayan üretim iç içe geçmiştir. Kapitalizm ağırlıklı olarak geleneksel yapının izlerini taşır. 19. yüzyıla gelindiğinde geleneksel yapıların bir bir yok olduğu ve kapitalizme özgü mekanik anlayışın hayatın her alanına yayıldığı görülür. İnsanın ekonomik anlayışının çağın mekanik ruhuyla örtüşmesiyle ihtiyaç duyulan kadar üretim anlayışı yitirilir ve doğa bir ekonomik unsur olarak görülmeye başlanır. Bunun sonucu olarak doğaya karşı daha yıkıcı ve tüketici bir tutum içine girilir. İnsan, doğada var olan her şeyi tüketebileceği bir unsur olarak görülür; buna bağlı olarak canlılıktan kopuş başlar (2015b: 273). Modernizmle başlayan bu tüketim kültürü yaşam alanlarına da sıçar ve şehirleşme politikasıyla beraber geleneksel yapılar terk edilmeye başlanır. Oldukça farklı kesimlerden insan gruplarının bir araya geldiği; üretimin ve tüketimin hat safhada olduğu şehirler zamanla mekânların ruhsuzlaşmasına ve aidiyet duygusunun kaybolmasına sebep olur. Bakiler’in *Nerdesiniz* başlıklı şiiri modernleşmeyle beraber uzaklaştığımız değerlerin yitimine ve şehir hayatıyla gelen geleneksel mimarimizin terk edilmesine karşı serzeniş yüklüdür: “Başımı bir çeşmenin taşına koydum usulca.../O eski sular yok taş oluklarında/Yok artık yüzümde huzurdan bir iz/Dilimde suya hasret bir memleket türküsü/Sularım nerdesiniz?” (Bakiler 2013: 52) Şair şiirin devamında mevcut tarihi ve mimari dokunun terk edildiğini, sadece barınma ihtiyacını karşılamak için yapılan ruhsuz binaların yarattığı huzursuzluğu “Bu apartman katlarından alın kurtarın beni/Tavanlar basık basık, odalar yarım yarım/Ey çocukluk günlerimi süsleyen sofralarım/Avlularım nerdesiniz?” (Bakiler 2013: 52) mısralarıyla dile getirir. Şairin, *Sivas’ta Eski Türk Evleri* şiiri de bu bağlamda örnek teşkil etmektedir. Şiirde Sivas’ın eski Türk evlerinin mimari özellikleri ve bu özelliklere duyulan özlem “Beni bir eski Sivas evine götürseniz/Bir aydınlık, serin avlusu olsa./Bahçesinde yorgun salkım söğütler/Ve bir kuyusu olsa.” (Bakiler 2013: 63) yoğun şekilde işlenir. İki şiirin de genelinde eski günler özlemle yâd edilmekte ve yitirilen değerler için hayıflanılmaktadır. Şairin aynı konuya değindiği, kentleşme ve sorunlarını anlattığı bir diğer şiiri *Ağaçsız Şehir*’dir. Şair modernizmle hızla yayılan; hava kirliliği, gürültü, yeşil alanların hızla yok edilmesi ve tabiatın, gelenekten tamamen kopan sadece koca bir beton yığından ibaret olan şehir yaşantısını şu mısralarla eleştirir: “Bu beton azmanı ev neyin nesi /Güzelliği cüce, çirkinliği dev:/Peygamber ışığı görmemiş bir ev/Ne kanat sesi var; ne dal gölgesi.” (Bakiler 2013: 57) Şehir, aynı zamanda içinde yaşayan insanların ruhsal özelliklerinden izler taşır; bu sebeple sadece bir araya toplanmış insan yığını değildir. Mekânsal bağlamda ortak değer yargılarını, tarihi, alışkanlıkları ve kültürü de yansıtan şehir, bir milletin ya da topluluğun hatıralarının toplandığı bellek görevini üstlenir. Şehrin hafızasını yansıtan mimari doku, zamanla yok olursa gelenekten kopuş ve kimliksizleşme problemi başlar: “Bu böyle kaçınıcı ormansız şehir?/Bu bomboz, bu kuru, bu nurusuz şehir/Canına kast etmiş uğursuz şehir/Müslümanız şehir imansız şehir!” (Bakiler 2013: 57) Şiirin alıntılanan kısmında görüldüğü gibi şehir kelimesini niteleyen “ormansız, nurusuz, imansız, Müslümanız” ifadeleri doğadan, dinden, kültürden, kısacası ait olduğumuz bütün değerlerden kopuşu dile getirmekte ve şehir hayatının bireyin yabancılaşmasındaki rolünü vurgulamaktadır. Aslında Bakiler’e göre kimlik bunalımı yaşayan insan mekânı da kendisi gibi şahsiyetsizleştirmiştir.

Modernizmle yok olan ve genellikle şehir dışına taşınan ebedi barınma özelliği taşıyan mezarlıklar aslında mimari, tarihi ve kültürel değerlerimizin en önemli parçalarından biridir. Osmanlı zamanında genellikle yaşam alanlarının içerisinde yer alan insanların sıklıkla ziyaret edip manevi olarak rahatladığı mezarlıklar, günümüzde insanlardan uzakta sadece defin işleminin yapıldığı mekânlara dönüşmüştür: “Ey mübarek usta eller, gölgeler, güzellikler.../Bu taş yığınlardan ruhumuzu kurtarın./Altında yatanlar bizindir teker teker./Üstü bizim değil mezarlıkların./ Şimdi onlar, çırılçıplak dağların eteğinde/Ya hıçkırın bir tümsek, ya bir kör kuyu/Mezarlıkları görmeyen, duymayan yüreğinde/Bilmez Anadolu’yu.” (Bakiler 2013: 42) Bakiler, *Anadolu Mezarlıkları* başlıklı bu şiirinde kentleşme olgusunun ruhumuzda yarattığı boşluğu dile getirirken aynı zamanda kimliğimizin önemli bir parçası olan mezarlıklarla unutulmuş değerleri vurgular. Kentleşme olgusunun sorunlarından biri de gecekondulaşmadır; nüfus artışı ve köyden kente göçle beraber başlayan bu sorun aynı zamanda sınıf farklılıklarını da ortaya koymaktadır. Bakiler, *Sivas’ta Gecekondular* başlıklı şiirinde bu soruna değinir. Şiirin genelinde gecekonduların genel görünüşü, bu hayatı yaşayan insanların ötekileştirilmesiyle beraber; sefaleti, çaresizliği, açlığı, garipliği dile getirilir: “Gecekondular: kafamızda kanlı bir bayrak...” (Bakiler 2013: 65) mısraıyla sorunun

vahametini ortaya koyan şair, gecekonduda yaşayan insanlara bu hayatın reva görülmesini, insanların bu durumdan hiç rahatsız olmamalarını eleştirir.

3. Topluma Yabancılaşma: Modernizmin Yok ettiği Değerleri Yeniden Kazanmak

Erich Fromm'a göre insan her dönemde varoluş kaygısı çeken bir varlık olmuştur. Özellikle modern döneme gelindiğinde bu kaygı daha da artmış ve tanrısal tasarımın parçalanmasıyla kendini adayacak bir anlam bulamayan insanda anlamsızlık duygusu hâkim olmaya başlamıştır. Dolayısıyla modern dönemde insan anlık hazlarla varoluşsal kaygısını yatıştırmaya çalışır. Bu da daha çok maddî araçlara sahip olma isteği yaratır. Bağımlı insanlar türeten bu yozlaşma; insanın var oluş arayışının değil, kendinden kaçışının bir sonucudur. Bu nedenle varoluşsal kaygı zamanla kendini tedirginliğe bırakır. Geçici ve sahte araçlarla giderilmeye çalışılan bu tedirginlik asla yok olmaz. Fromm, modern insanın bunu aşabilmesi için gerçeği kabul etmesi ve kendi insansal potansiyeline dönmesi gerektiğini düşünür. Ona göre insanı insan olmaya çağıran ses "törebilinç"tir. Günümüzde "vicdan" sözcüğüne tekabül eden bu kavramın törebilinci olarak görülmesinin nedeni, tüm insanlığın mirası ve tüm insanlık tarihi boyunca insanca olanı savunan ses olarak yorumlanmasından kaynaklanır. İnsanlığın ahlaksal deneyimlerinin tümünü içeren bu ses, insanın kendi özünü savunması anlamını taşımaktadır. İnsanlığı yabancılaşmadan ve içinde bulunduğu ahlaksal karmaşadan kurtaracak olan bu sese kulak verebilmek için insanın kendisiyle yüzleşmesi gerekir (2015b: 249-254). Bakiler, şiirlerinin genelinde toplumsal yabancılaşma sonucunda yitirilen ve unutulan geleneksel değerleri hatırlatarak okuyucu düzleminde törebilinci oluşturmaya çalışır. *Anadolu Acısı* başlıklı şiirinde "Unutulmuş Türklüğün ceylan yürekli töresi/Çiğnenmiş İslam'ın koyduğu kesin yasaklar./Bir avuç buğday, bir tutam ot, bir karış toprak için/Konuşur mavzerler, bıçaklar..." (Bakiler 2013: 40) mısralarıyla modernizmin getirdiği yozlaşma ve yabancılaşmayla çiğnenen dini, millî, kültürel değerleri eleştirir.

İnsanlığın düştüğü yerden kalkması için yeniden dirilişe ve özüne dönmeye ihtiyacı olduğunu düşünen Bakiler, *Yeniden Fethetmek Anadolu*'yu başlıklı şiiriyle "yeniden doğuş"un gerçekleşmesi için yol ve yöntem gösterir: "Yeniden cemre gibi düşmek toprağa/Yeniden haram etmek gece gündüz uykuyu.../Yunus Emre gibi atsız-pusatsız/Yeniden fethetmek Anadolu'yu./Şehirlerimizde, köylerimizde/Destanlar kadar sıcak, bayraklar kadar aziz.../Anamızın sütü kadar helal ve temiz/Yeniden güzel Türkçemiz." (Bakiler 2013: 44)

Her toplum geçmişinden devraldığı atasal tecrübelerle sahiptir. Kolektif bilinçdışının ürünü olan bu tecrübeler nesilden nesle aktarılarak insanlar arasındaki bağları güçlendirir ve toplum olma bilincini destekler. Bu tecrübelerle paralel şekilde sürdürülen dini ve ahlaksal değerler de bu bilincin korunmasına yardımcı olur. Modernleşmeyle beraber gelişen ve değişen kent hayatı zamanla bu değerlerin yok olmasına sebep olmuştur. Bakiler şiirlerinde toplumun en büyük açmazlarından biri olan bu yaraya temas eder. *Eski Ramazan ve Çocukluğum* başlıklı şiirindeki "Ah Ramazan günlerinde gördüğüm sevgi/Büyük bir huzurla başlayan sabah./Sonra durup durup tekrarladığım/Çocuksu çocuksu bismillah!" (Bakiler 2013:168) mısralarıyla hem çocukluk hem de eskiden yaşanan ramazan günlerine duyduğu özlemi dile getirir. Kent hayatıyla yozlaşan ve kalabalıklar içinde yalnızlığa terk edilen birey için manevî değerler deforme olmuş ve insanlar arasındaki bağ zayıflamıştır.

Sonuç

Modernleşme sürecinde insan içinde bulunduğu topluma, kültüre, geleneksel değerlere yabancılaşma sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Değişen dünya, gelişen teknoloji ve bilim; arayış, sorgulayış ve kaçışı da beraberinde getirmiştir. Mekanik bir yapıya bürünen ve güçlü görünmeye çalışan insan aslında boşlukta yuvarlanmaktadır. İçinde bulunduğu boşluğu maddî hırslarını karşılayarak aşacağını düşünen insan, manevî bütün değerlerden uzaklaşır. Bu sebeple, insan önce kendine zamanla dış dünyaya karşı yabancılaşır. Bakiler, şiirlerin büyük bölümünde mekânsal bağlamda özellikle modernleşme süreciyle beraber aydın ve devlet tarafından kendi haline terk edilen Anadolu'yu anlatırken yabancılaşma sorunsalını örneklerle vermeye çalışır. Ona göre Anadolu'nun ihmal edilmişliğinde, geri kalmışlığında, fakirliğinde çaresizliğinde, sefaletinde aydının rolü büyüktür ve aydınlar zamanla Batı'nın emperyalist fikirlerinin, sömürü politikasının birer maşası haline gelmişlerdir. Bakiler'in şiirleri üzerinden modernizme yönelik eleştiriden bir diğeri kentleşme olgusuyla beraber yitirilen değerlerdir. Kent olgusu sanattan mimariye kadar pek çok alanda deformasyona neden olmuş ve insanlar kendi özlerinden uzaklaşarak yozlaşmışlardır. Sonuç olarak Bakiler, şiirleriyle modernizmin ürünü olan bireysel ve toplumsal yabancılaşmanın insanlığa verdiği zararların her alanda panoramasını çizerek okuyucu düzleminde eleştirel düşünmeye imkân sağlar.

Kaynakça

Akay, A. (2005). *Postmodernizm*, İstanbul: L&M Yayınları.

Aktulum, K. (2008). *Parçalılık / Süreklilik / Kopukluk*. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E 2008-01.

- Bakiler, Y.B. (2013). *Harman*. İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- Çetin, N. (2014). *Şiir Tahlilleri 1*. Ankara: Öncü Kitap Yay.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Der Loo, H.V. ve Reijen, W. (2014). *Modernleşmenin Paradoksları* (Çev.: Kadir Canatan). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ecevit, Y. (2001). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Fromm, E. (2014). *Sağlıklı Toplum* (Çev. Yurdanur Salman-Zeynep Tanrısever), İstanbul: Payel Yayınları.
- (2015a). *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum*, İstanbul: Say Yayınları.
- (2015b). *Analitik Sosyoloji-Modern Çağın Telaşı, Vicdanın Yitimi ve Varoluş*, (Çev.: S. Fırıncioğulları), İstanbul: Gece Kitaplığı.
- (1996). *Özgürlükten Kaçış*, (Çev.: Ş. Yeğin). İstanbul: Payel Yayınları.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev.: E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jeanne, A. (2000). *Modernite Nedir? Modernite versus Postmodernite* (Der.: Mehmet Küçük). Ankara: Vadi Yayınları.
- Sarup, M. (2004). *Post-yapısalcılık ve Postmodernizm* (Çev.: Abdülbaki Güçlü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Touraine, A. (2016). *Modernliğin Eleştirisi* (Çev.: Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

The process of innovation that emerged with the Renaissance and Reform movements; In order to express the changes, developments and transformations, the concepts of, modern, modernization, modernism yaş have been introduced. According to Yıldız Ecevit, in modernism the mind and science exclude all the inclinations and opinions other than itself to impose their own teachings. Modernism created by Western thought in the mind-of-mind systemizes every information; it creates a hierarchy that is superior to the truth and supports it with its rules. In the early 20th century, art and literature are in conflict with these principles of modernism. Therefore, it is contradictory to call the modernist artists in this century. Because modernism in art, as it does not overlap the theoretical plane, has the quality of its criticism (Ecevit 2000: 40-41). One of the most important concepts in the context of the critique of modernism is alienation. This concept, which has dimensions in many areas of psychological, sociological, economic, religious and philosophical, is the most fundamental problem of modernism and is the biggest crisis of humanity. Because as modernization movement rises, modernity collapses like a nightmare on the cultures and societies which cannot adapt to it, rather than using it, and have to endure it, and in this context, the place of emancipation with modernity has been left to alienation and regression (Touraine 2016: 400). Erich Fromm, in his book *Healthy Society*, says that when alienation is mentioned, it is the case that people are alien to him / her. According to him, as human beings are alienated, he is severed from himself. This concept which has entered our life with modernism has been used in different fields before. According to Fromm, the alienated individual is an entity that has lost its humanity. In time, it turns into a self-functioning robot and goods consciously. The purpose of this article is to have the outside world, consume it and use it. The more alienate the human becomes, the more he has the sense of possession and use. Alienation, a disease of Ben, constitutes the core of the mental disorder of contemporary man, and is no longer himself, as he transfers all the functions of alienated individual consciousness (thought, emotion, sensation, intuition) to an external object. There is no sense of identity or identity in the individual. The person who lacks the sense of identity lacks the ability to ask for anything; if he wants this request is quite unhealthy (2015a: 60-65) n this context, the individuals encountered in literary works have a personality structure that is mostly fragmented by modernism, has lost value, enters into the identity crisis and becomes alienated by having difficulty in naming its existence. Erich Fromm in his book *Analytical Sociology* in the modern period, the increasing number of alienation and mechanization that emerged in the intellectual and emotional plan led to the emergence of cybernetic human character. Alienation, which is generally seen in the intellectual layer, is the work of technology and the mechanical life developing in this context; In time, it has become the biggest problem of intellectuals. Frommer's these intellectuals, who are described as dead lovers, are gradually moving away from the realities of their own countries, degenerating and desensitizing. Yavuz Bülent Bakiler, who works on individual, national and human issues in his poems and who also has an intellectual

sensitivity, tries to emphasize the consciousness of becoming a nation, to emphasize cultural and traditional values and to criticize the problems. Anatolia is the place frequently expressed in the poems. In his poems, the poet tries to give the distractions, poverty, despair and abandonment of Anatolia.

In the process of modernization, human beings have faced the problem of alienation to the society, culture and traditional values. Changing world, developing technology and science; it also brought quest, questioning and escape. Human beings who have a mechanical structure and try to look strong are actually rounded in space. The man who thinks that he will overcome his void by meeting his financial ambitions moves away from all spiritual values. For this reason, the human being gradually alienates against the outside world. Bakiler, in the majority of poems, especially in the spatial context with the modernization process he tries to give examples of the alienation problem when he tells the Anatolia which is abandoned by the intellectual and the state. According to him, the role of intellect in the neglect of negligence, backwardness, poverty and misery and in the course of time, the intellectuals have become the tongs of the imperialist ideas of the West and the politics of exploitation. One of his critiques on modernism through poems is the values lost with the phenomenon of urbanization. The phenomenon of the city caused deformation in many areas, from art to architecture, and people were degenerated from their essence. As a result, it is possible to think critically on the reader plane by drawing the panoramas of the harm that human and social alienation, which is the product of modernism with its poems, in every area.